

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ “POZİTİF GÜNDEM” E KATKISI

Burada konumuz Türkiye ve AB sivil toplumunun geçtiğimiz Mayıs ayı ortalarında Türkiye ve AB tarafından kabul edilen “Pozitif Gündem” e nasıl katkı sağlayabilecekleri. Bir çıkmaza girmiş bulunan Türkiye-AB ilişkilerine katılım perspektifini göz ardı etmeden belirli bir ivme vermeyi, ilişkilerdeki durgunluğu gidermeyi amaçlayan “Pozitif Gündem”i, katılım sürecinin genelinden ayırtırmak mümkün olmadığı için, sivil toplumun “Pozitif Gündem” e olan katkısına da genel olarak Türkiye’nin AB katılım sürecine verdiği katkıdan farklı bakmak çok olası değildir.

Bu süreçte sivil toplumdan beklenen kısaca, süreci benimseyip, içselleştirerek AB ve/veya Türkiye’den kaynaklanan aksaklıkların giderilmesi için çaba göstermektir. Tabii bunun yapılabilmesi için, sivil toplumun katılım sürecinin kendi yararına olduğuna, yaşam şartlarının iyileştirilmesine katkıda bulunduğuna inanması gerekmektedir. Türkiye’nin AB katılım süreci ancak hem Türkiye, hem de AB’de bunlara inanıp süreci sahiplenen bir sivil toplum olduğu zaman sürdürülebilir niteliğe kavuşur.

Son yıllarda özellikle bazı AB üye yöneticilerinin Türkiye’nin üyeliğine esastan karşı çıkmaları ve müzakere sürecinin siyasi nedenlerle bloke edilmesi sonucunda Türkiye’de AB katılım sürecinin neredeyse sahipsiz kalması, bunun da özellikle demokrasinin konsolidasyonu yönünde atılan adımları ciddi bir şekilde yavaşlatması, Türkiye-AB ilişkilerini olumsuzlukların birbirini beslediği bir kısır döngünün içine sokmuştur.

Sonuçta AB Türkiye’nin gündeminden çıkmış ve AB katılım sürecinin Türkiye’deki ekonomik, siyasi ve sosyal dönüşüm üzerinde etkisi son derece sınırlı hale gelmiştir. AB’nin Türkiye’ye karşı bu dışlayıcı tavrı Türkiye’de AB yanlısı koalisyonun zayıflamasına yol açmış, AB katılım sürecinin savunulmasını siyasi açıdan riskli bir hale getirmiş ve doğal olarak bu süreci Türkiye’de “sahipsiz” bırakmıştır. Sonuçta Türkiye ülkeye ve vatandaşların yaşam kalitesine katkı sağlayan veya sağlama potansiyeline sahip katılım sürecini içselleştiremeyerek reform sürecini yavaşlatmıştır.

Sivil toplum da kaçınılmaz olarak Türkiye-AB ilişkilerinin bu olumsuz seyrinden etkilenmiş ve bu sürece katkısı ciddi bir şekilde azalmıştır ama şimdi bunları bir yana bırakıp, sivil toplumun Pozitif Gündeme mevcut ve olası katkısına bakalım.

“Pozitif Gündem”

Türkiye’nin AB katılım müzakerelerinin özellikle siyasi nedenlerle bir çıkmaza girmesinden sonra, Türkiye’nin katılım sürecinde her zaman adil bir pozisyon benimsemiş olan Avrupa Komisyonu, Türkiye-AB ilişkilerini bir nebze canlandırıp, yeni bir ivme kazandırabilmek için *–müzakere sürecini canlandırabilmek AB üye devletlerinin yetkisi kapsamında olduğu için –* “Pozitif

Gündem” adını verdiği ve müzakere sürecinin yerine geçmeyeceğini özellikle vurguladığı bir programla ortaya çıktı. Geçtiğimiz Mayıs ayı ortalarında Türkiye tarafından da kabul edilen “Pozitif Gündem” in temel amacı bizzat Avrupa Komisyonu’nun Genişlemeden Sorumlu üyesi Stefan FÜLE’nin ifadesiyle *“işleri tekrar rayına oturtuncaya kadar Türkiye-AB ilişkilerine yardımcı olacak bir araç”* işlevi görmektir.

Bu amaçlara ulaşabilmek ve karşılıklı güven tazeleyebilmek (özellikle Türkiye toplumunda AB’ye karşı düzenli olarak düşme eğilimi içinde bulunan güveni artırmak) amacıyla, “Pozitif Gündem” özellikle ilerlemeye açık , ortak çıkarların bulunduğu bazı alanlarda yani, siyasi reformlar ve temel haklar, vize, mobilite ve göç, enerji, ticaret, terörle mücadele ve dış politika alanında diyalog öngörmekte ve AB müktesebatına uyum sürecinde , özellikle 8 müktesebat faslında ortak çalışma grubu kurulmasını hedeflemektedir.

Diyalog öngörülen alanların çoğunda (ör. ticaret, dış politika) Türkiye ile AB arasında görüşmeler zaten sürdürülüyor olsa da , somut sonuçları gözlemlenmeye başlanmış olan kurumsallaşmış, düzenli bir işbirliği bulunmamaktadır.

Bu güne kadar “Pozitif Gündem” kapsamında diyalog öngörülen alanlarda başlıca iki somut gelişme görülmüştür. Birinci gelişme enerji alanında genişletilmiş bir işbirliğine yönelik bir yol haritası oluşturulması amacıyla 12 Haziran 2012 tarihinde Güçlendirilmiş Enerji İşbirliği Belgesi’nin imzalanmasıdır.

İkinci önemli gelişme ise AB ve Türkiye arasında “vizelerin kaldırılması” alanındadır. Pozitif Gündem’in kabulünden sonra, Haziran ayında , AB Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonuna bu konuda bir “yol haritası” hazırlaması konusunda yetki verdi. Yol Haritasının kabulünden sonra, Türkiye de vizelerin kaldırılması için bir tür “önkoşul” niteliği kazanan “Geri Kabul Anlaşması” nı imzalayacak, vizelerin kaldırılması ile eşanlı olarak da uygulamaya başlayacak.

AB Müktesebatına uyum çalışmaları kapsamında yer alan fasıllara bakıldığında ise şu durum tespit edilebiliyor : Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında kurulması öngörülen çalışma gruplarının ele alacağı sekiz müktesebat faslının 5 tanesi Türkiye tarafından açılmış ve teknik kapanış kriterlerinin yerine getirilmesinde önemli bir aşama kaydedilmiş fasıllar : Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, İstatistik, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması ve Mali Kontrol. Avrupa Komisyonu ile Türkiye arasında çalışma grubu kurulan diğer 3 fasıl da, Kıbrıs sorunu nedeniyle AB tarafından askıya alınani yani açılmayan İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi ve Kıbrıs tarafından siyasi nedenlerle bloke edilen Yargı ve Temel Haklar ve Adalet, Özgürlük ve Güvenlik.

Müzakere fasıllarında Avrupa Komisyonu ve Türkiye ne yaparsa yapsın, Avrupa Komisyonu isterse Türkiye’nin belirli bir faslı açabilmek için gerekli koşulları yerine getirdiğini tespit etsin, açılış kararlarında son sözün AB Bakanlar Konseyinde olduğunu biliyoruz. Ortaklık Anlaşmasının Ek Protokolü uygulanmadan ya da başla bir ifadeyle, Kıbrıs’la limanlar sorunu çözülmeden hiç

bir faslın kapanamayacağını biliyoruz. O zaman “Pozitif Gündem” kapsamında bu fasıllarda neler yapılabilir ?

Açılmış bulunan 5 fasıldan dördünün teknik kapanış kriterlerinin karşılanmasında , “Pozitif Gündem” kapsamında kurulan çalışma gruplarının da etkisiyle önemli bir ilerleme kaydedilmiş olduğu ifade ediliyor. AB Bakanı Egemen BAĞIŞ’ın, Bakanlığının Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki bütçe görüşmeleri sırasında söylediği gibi , bu fasılların üçünde dört teknik kapanış kriterinin karşılandığı Avrupa Komisyonu tarafından teyid edilmiş durumda.

Kıbrıs nedeniyle askıya alınan sekiz fasıldan biri olan İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisinin teknik tek açış kriteri bu konuda AB müktesebatına uyum ve uygulama için bir strateji hazırlanması ki, son derece kapsamlı olan bu stratejinin hazırlanmasına mali açıdan destek olan AB , Pozitif Gündem aracılığı ile strateji hazırlıklarına teknik olarak da destek olmaya başladı.

Kıbrıs tarafından bloke edilen Yargı ve Temel Haklar ve Adalet, Özgürlük ve Güvenlik fasıllarının tarama sonu raporları Türkiye’ye AB Bakanlar Konseyi tarafından resmi olarak iletilmediği için Türkiye, bu fasıllardaki çalışmalara yoğunlaşmakta sıkıntılar yaşayabiliyor. Oysa” Yargı ve Temel Haklar” faslı, siyasi kriterlerle doğrudan ilişkili ve yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ve temel özgürlüklerle ilgili önemli koşullar içeriyor. Üstelik AB son genişleme stratejisinde (10 Ekim 2012) artık, siyasi kriterler kapsamında da yer alan ve bu faslın da özünü oluşturan “hukukun üstünlüğü” ilkesinde aday ülkelerin katılım sürecinde ciddi bir ağırlık vermeye başladığını açıklamış durumda. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik faslı ise vizelerin kaldırılması için gerekli koşullarla yakından ilişkili bir fasıl.

Dolayısıyla çalışma grupları aracılığı ile bu fasıllarda yapılan teknik çalışmaların, siyasi engellemelerden arınmış bir süreçte Türkiye’nin katılım sürecinde ilerlemesine katkıda bulunma potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

Sivil Toplumun “Pozitif Gündem”e Katkısı

Yukarda ifade edilen gelişmeler sonucunda Türkiye’nin bir gün AB üyesi olacağına olan inancın azalması nedeniyle “Pozitif Gündem”, 2000’lerin ilk yarısında AB sürecine çok ciddi sahip çıkmaya çalışan sivil toplumu çok fazla heyecanlandırmadı.

Ancak Pozitif Gündemin bir çok unsurunun sivil toplumu yakından ilgilendirdiği de yadsınamaz. Bunların başında, vizelerin kaldırılmasına ilişkin diyalog geliyor. Daha “Pozitif Gündem” resmi nitelik kazanmadan, AB’den - Batı Balkanlar’a vizelerin kaldırılmasına yaptığı çalışmalarla katkıda bulunan- Avrupa İstikrar Girişimi (ESI) , Türkiye’den T.O.B.B., TEPAV ve İKV, AB Adalet Divanı tarafından da yasallığı sorgulanan vizelerin kaldırılması, bu konudaki çalışmalar için Avrupa Komisyonu’na yetki verilmesi konusunda farklı etkinlikler düzenlediler. AB’de seslerini duyurmaya çalıştılar. Çalışmalarında da başarılı oldular. Bu arada T.O.B.B., vizelerin kaldırılması için geçecek süre içinde “vizelerin kolaylaştırılması” için Avrupa Komisyonu ile temaslarını sürdürmekte.

İçinde bulunduğumuz dönemde de, yani Avrupa Komisyonu vizelerin kaldırılmasına yönelik yol haritasını hazırlarken, sivil toplum bu yol haritasında teknik, saydam ve ölçülebilir koşulların yer alması ve bu koşulların karşılanmasının değerlendirilmesi sürecinin üye devletlerin siyasi etkilerinden muaf ve dolayısıyla adil olması için çeşitli çalışmalar sürdürebilir.

Ticaret alanındaki diyalog da sivil toplum tarafından yakından izlenmesi gereken süreçlerden biridir. Bu kapsamda, gümrük birliğine ilişkin görüş ayrılıklarının en aza indirilmesi ve Türkiye'nin AB ile üçüncü ülkeler arasında yapılan serbest ticaret anlaşmaları sürecinden dışlanmasına ilişkin endişelerinin giderilmesi sürecinde uluslararası ticaret alanında çalışan sivil topluma ciddi görevler düşmektedir. Türkiye, gümrük birliği kapsamında, AB Ortak Ticaret Politikasına uyum yükümlülüğü doğrultusunda, kendisinin de gerçekleştirmek zorunda olduğu serbest ticaret anlaşmaları AB ve üçüncü ülkeler arasında görüşülürken bu sürece dahil olamamakta ve süreç hakkında bilgilendirilmemektedir. Bu durumdan kaynaklanan sorunların, sivil toplum örgütleri tarafından AB ve AB'deki muadilleri ile paylaşılması bu sorunun Pozitif Gündem çerçevesinde çözümüne katkı sağlayacaktır.

Her ne kadar "dış politikada" diyalog konusunda sivil topluma doğrudan bir görev düşmüyor gibi gözükse de , bu alanda önemli diyalog alanlarında sivil toplum çeşitli katkılarda bulunabilir. Arap dünyasındaki dönüşümün hem AB, hem de Türkiye için önemli bir dış politika unsuru olduğu biliniyor. Arap ayaklanmalarından sonra bölgede başlayan dönüşümün ekonomik ve demokratik gelişme yönünde evrilmesi için AB ve Türkiye arasında çeşitli işbirlikleri gerçekleştirilmesi mümkün.

AB ve Türkiye arasında temel diyalog konularından biri olan "Arap dünyasındaki dönüşüme birlikte katkıda bulunmak" amacına yönelik somut bir örnek olarak "AB-Türkiye Küresel İşbirliği Köprüleri" gösterilebilir. AB Türkiye Delegasyonunun girişimiyle başlatılan , T.O.B.B. ve AB tarafından finanse edilen , Ekonomi Bakanlığının da dahil olduğu bu projede, TEPAV ve Barselona merkezli IEMED Enstitüsü işbirliğinde, Türkiye-AB firmalarının Mısır, Tunus ve Filistin'de yapabilecekleri ortak yatırımlara ilişkin olumlu bir sonuç veren fizibilite çalışması gerçekleştirildi. Yatırım yapılabilecek sektörler ve AB, Türkiye ve bölge ülkelerinden firmalar belirlendi. 2013'başında, bu firmalar bir araya getirilecek. Bu proje başarılı olursa, Türkiye ve AB bölgede özel sektörün gelişmesine ve ekonomik kalkınmaya birlikte katkıda bulunarak, taraflar arasında dış politika diyaloguna somut bir örnek göstermiş olacaklar.

Avrupa Komisyonu ve Türkiye arasında kurulan çalışma grupları aracılığıyla sekiz müktesebat faslında yürütülen çalışmalar son derece teknik bir görünüm arzetsse de, sivil toplumunbu süreçte de bir oynayabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda yapılacak çalışmalardan etkilenecek paydaşların, en azından şemsiye örgütlerinin söz konusu fasıldaki çalışmaların içeriği hakkında bilgi sahibi olmaları, ilgili sektör, bölge, kesim ve benzerinin kendilerini AB müktesebatına uyum takvimine hazırlayabilmeleri, uyum sürecinin mevcut ve olası

faidalarından haberdar olmaları ve mevcut ve olası olumsuz etkileri en aza indirebilmek için çalışmalara başlayabilmeleri açısından çok önemlidir.

Ayrıca, “Pozitif Gündem” kapsamında yer alan siyasi reformlar ve temel haklar sürecinde sivil topluma ciddi görevler düşmektedir. Bu alanda gerçekleştirilecek reformlar vatandaşların sahip olduğu özgürlüklerin artırılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Son yıllarda AB’nin Türkiye’ye yönelik politikası, özellikle bazı AB üye devletleri yöneticilerinin Türkiye’ye karşı haksız tutumu nedeniyle sivil toplum tarafından haklı olarak eleştirilirken, ne yazık ki evrensel AB değerleri de bu eleştirilerden payını almaya başladı. Sivil toplumun bu aşamada yapması gereken, AB’nin Türkiye’ye karşı politikası ile evrensel AB değerlerini birbirinden ayırtmak. Bu şekilde sivil toplum siyasi reform ve temel haklar konularına Türkiye-AB ilişkilerinin bir boyutu olarak bakmayıp, bu konuları Türkiye’de demokrasinin konsolidasyonu açısından ele alıp katkı sağlayabilir. Bunu yapmaya çalışan sivil toplum örgütleri mevcuttur. Bu kapsamda, yeni Anayasa yapım süreci ve ülke çapında örgütlü kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve işçi, memur ve işveren sendikaları konfederasyonları evsahipliğinde oluşturulan ve sekreteryası TEPAV tarafından yapılan “Anayasa Platformu” çok önemli bir işlev görme potansiyeline sahiptir.

Sonuç

Başta da vurgulandığı gibi, sivil toplum tarafından benimsenmeyip, içselleştirilmeyen bir katılım sürecinin sürdürülebilir ve geri döndürülemez olması çok mümkün değildir. İlişkilerin durgunlaştığı bir dönemde katılım sürecini diri tutmayı amaçlayan “Pozitif Gündem” e de bu açıdan yaklaşmak daha doğru olacaktır. “Pozitif Gündem”in mimarı olan Avrupa Komisyonu’nun genişlemeden sorumlu üyesi, Stefan FÜLE’nin de belirttiği gibi *“Pozitif Gündem sivil toplumla da ilişki kurmanın ve etkileşimde bulunmanın bir yolunu oluşturmaktadır”*.

Türkiye-AB ilişkilerinin kritik dönemlerinde, Brüksel çıkarmaları, destek toplantıları, gazete ilanları vb. aracılığı ile önemli rol oynayan sivil toplum kurumlarının, Türkiye’nin üyelik perspektifinden vazgeçmeden şimdi de bu süreci sahiplenmeleri önem taşımaktadır.

Ancak bunun yapılabilmesi için de salt sivil toplumun çabası yeterli değildir. AB’ye daha önce katılmış veya katılma aşamasına gelmiş diğer ülkelerde olduğu gibi, sivil toplumun bu sürece katkısını kurumsal bir temele dayandırılmış bir bilgilendirme/danışma süreci aracılığı ile yapması çok daha faydalı ve etkin bir sonuç verecektir.

Sivil toplum, “Pozitif Gündem” e destek verirken, Avrupa Komisyonu’nun Türkiye’ye ilişkin son İlerleme Raporu’nda da belirttiği gibi *“Türkiye-AB ilişkisinin gerçek potansiyelinin ancak aktif ve inandırıcı bir katılım süreci çerçevesinde ortaya çıkacağını da”* unutmamalı ve “Pozitif Gündem” i, katılım sürecine katkı sağladığı ölçüde benimsemelidir.